

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Het kasteel van Rumst

Eindverslag van een toevalsvondst

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Het kasteel van Rumst.
Eindverslag van een toevalsvondst

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 178

AUTEURS

Marijn Van Gils

JAAR VAN UITGAVE

2021

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Sonja Vanblaere

OMSLAGILLUSTRATIE

Luchtfoto van de opgegraven muurresten te Rumst Kerkstraat,
20 maart 2019.
Copyright Onroerend Erfgoed, foto:Johan Van Laecke.

agentschap Onroerend Erfgoed

Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel

T +32 2 553 16 50

info@onroerenderfgoed.be

www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.

This work is licensed under the Free Open Data Licence v.1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding
4.0 Internationaal-licentie. Bezoek

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van
de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution
4.0 International License. To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

ISSN 1371-4678

D/2021/3241/103

HET KASTEEL VAN RUMST.

Eindverslag van een toevalsvondst.

MARIJN VAN GILS

INHOUD

1	INLEIDING.....	5
2	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	8
3	ONDERZOEKSOPDRACHT	9
3.1	ALGEMENE BEPALINGEN	9
3.2	DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT DE ARCHEOLOGISCHE SITE.....	10
3.3	RANDVOORWAARDEN BIJ TOEVALSVONDSTEN.....	10
4	WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE.....	11
5	AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK.....	14
6	RELEVANTE VOORKENNIS EN RUIMERE CONTEXT	14
6.1	LANDSCHAPPELIJKE EN BODEMKUNDIGE CONTEXT	14
6.2	HISTORISCHE BESCHRIJVING VAN HET ONDERZOCHE GEBIED.....	16
6.3	ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS.....	23
7	BESCHRIJVING VAN DE SITE	24
7.1	SPOREN EN STRUCTUREN.....	24
7.2	VONDSTEN EN MONSTERS	35
7.3	INTERPRETATIE EN DATERING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	35
7.4	SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE	38
8	BEWARING EN DEPONERING ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE	39
8.1	BEWARINGSTOESTAND	39
8.2	SECTIE KELDERGEWELF IN MUSEUM RUPELKLEI.....	39
8.3	IN SITU BEWARING	41
8.4	VONDSTEN, MONSTERS EN OPGRAVINGSARCHIEF.....	41
9	PUBLIEKSWERKING EN VERVOLGONDERZOEK.....	42
10	BIBLIOGRAFIE	43
11	BIJLAGEN	44
11.1	LIJST VAN SPOREN	44
11.2	LIJST VAN VONDSTEN EN MONSTERS.....	44

1 INLEIDING

Voor het bouwen van 7 sociale appartementen ter hoogte van Kerkstraat 2 te Rumst (fig. 1 - 3) werden kelders van recent afgebroken huizen verwijderd. Hierbij stootte de graafmachine op 12 maart 2019 op muurresten die zich onder de kelders bevonden, een andere oriëntatie volgden, en zeer dik en ouder leken te zijn. De bouwheer meldde dit op 13 maart 2019 als toevallsvondst via het meldingsformulier van het agentschap Onroerend Erfgoed (ID 427).

Op donderdag 14 maart 2019 werd de vondst ter plaatse geëvalueerd (fig. 4 en 5), en met de bouwheer overlegd. Voor de nieuwbouwwerken waren geen ondergrondse ruimtes voorzien, maar de zware muurresten leken wel problematisch voor de geplande paalfundering. Behoud *in situ* leek daarom geen valabele optie en er werd afgesproken om vanaf maandag 18 maart 2018 tot opgraving over te gaan. Dit kon op 20 maart 2018 afgerond worden. Ondertussen bleek dat de site minstens gedeeltelijk *in situ* bewaard kan worden. Daarom werd niet de volledige te bebouwen oppervlakte onderzocht, alhoewel er zich waarschijnlijk nog archeologie bevindt in de niet-opgegraven delen. Dit onderzoek leidde tot de herontdekking van het kasteel van Rumst.

Fig. 1: Topografische kaart met afbakening van het onderzochte gebied (blauw) (©AGIV).

Fig. 2: GRB kaart met aanduiding van het onderzoeksterrein (©AGIV).

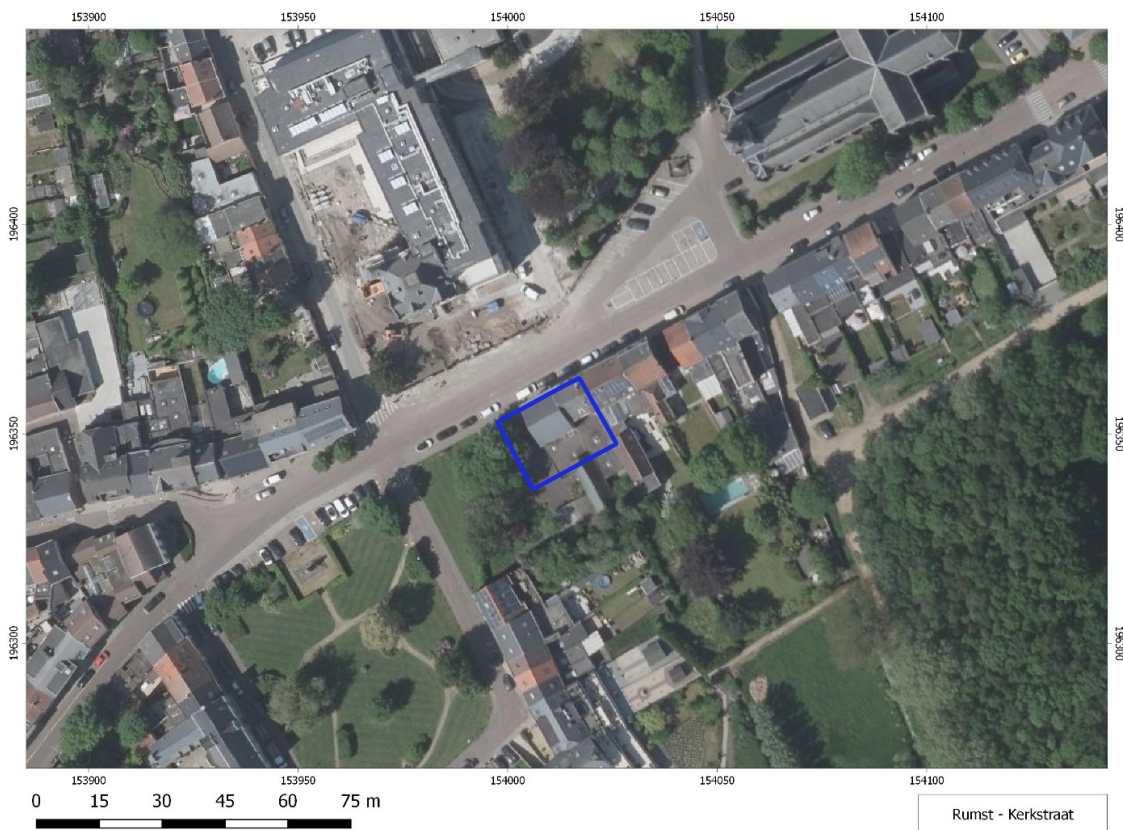

Fig. 3: De meest recente luchtfoto voor de werken met aanduiding van het onderzoeksterrein (©AGIV).

Fig. 4: Toestand op het terrein tijdens een terreinevaluatie op 14 maart 2019. Dit zullen later een stuk van de weermuur (S2, links) en de buitenmuur van het keldergewelf (S3, rechts) blijken, gezien vanuit het zuiden.

Fig. 5: Toestand op het terrein tijdens een terreinevaluatie op 14 maart 2019. Slechts enkele bakstenen van wat later de torenmuur za blijken (S1, centraal op de foto) zijn zichtbaar.

2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT

(Archeologische opgraving te Rumst-Kerkstraat)

Projectcode	2019C204
Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog	Agentschap Onroerend Erfgoed (OE) OE/ERK/Archeoloog/2015/00001
Veldwerkleider	Marijn Van Gils
Locatiegegevens van het onderzochte gebied	
Provincie	Antwerpen
Gemeente	Rumst
Deelgemeente	Rumst
Referentieadres	Kerkstraat 2
Toponiem	/
Bounding box in Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	Punt1: x= 154004 y= 196338 Punt 2: x= 154020 y= 196360
Kadastrale informatie	Rumst, 1e Afdeling, Sectie D, Percelen 271a2 en 271d2
Toevalsvondst	
Datum vondst	12-03-2019
Datum melding	13-03-2019
Dossiernummer	ID 427
Begin- en einddatum veldwerk	18-03-2019 tot 20-03-2019
Oppervlakte van het onderzoeksgebied	352 m ²

Terreinwerk	Marijn Van Gils (veldwerkleider), Geert Vynckier (archeoloog), Michel Mulleneers, Jorgen Staf, Rudi Roosen (technisch assistenten)
Opmetingen en aanmaak kaartmateriaal	Johan Van Laecke (landmeter-expert), Marijn Van Gils
Tekenwerk en plannen	Johan Van Laecke, Marijn Van Gils
Fotografie terrein	Marijn Van Gils, Johan Van Laecke (drone)
Rapportage	Marijn Van Gils

3 ONDERZOEKSOPDRACHT

3.1 ALGEMENE BEPALINGEN

Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 vermeldt het volgende in verband met toevalsvondsten, onder Hoofdstuk 5. Archeologie – Onderafdeling 4. Toevalsvondsten:

Art. 5.1.4. Iedereen die, op een ander moment dan bij het uitvoeren van een archeologisch vooronderzoek, een archeologische opgraving of het gebruik van een metaaldetector, een roerend of onroerend goed vindt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het archeologische erfgoedwaarde heeft, is verplicht daarvan binnen drie dagen aangifte te doen bij het agentschap. De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen. In voorkomend geval brengt het agentschap de zakelijkrechthouder en de gebruiker van de betrokken percelen, als ze niet de vinder zijn, en de gemeenten waar de vondsten worden gedaan ervan op de hoogte dat er vondsten zijn gedaan die vermoedelijk archeologische erfgoedwaarde hebben en wat de rechtsgevolgen daarvan zijn. De zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder moeten tot de tiende dag na de aangifte:

- 1° de archeologische artefacten en hun vindplaats in onveranderde toestand bewaren;*
  - 2° de archeologische artefacten en hun context tegen beschadiging of vernieling beschermen;*
  - 3° de archeologische artefacten en hun context toegankelijk maken voor onderzoek door het agentschap.*
- De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen.*

Na het onderzoek, vermeld in het derde lid, 3°, kan het agentschap de termijn van tien dagen inkorten of verlengen. Het agentschap brengt de zakelijkrechthouder en de gebruiker daarvan per beveiligde zending op de hoogte. Na het verstrijken van de termijn zijn de zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder niet langer onderworpen aan het passiefbehoudsbeginsel voor archeologisch erfgoed voor wat betreft de gemelde vondst.

De Memorie van Toelichting van het Onroerenderfgoeddecreet vult aan:

Artikel 5.1.4. (...) De bij decreet opgelegde bewaarmogelijkheden blijven gedurende tien dagen van kracht. Gedurende deze periode beschikt de Vlaamse overheid over de nodige tijd om de noodzakelijke vaststellingen te doen of te laten doen op het terrein. De Vlaamse overheid werkt zoveel mogelijk samen met de betrokken onroerenderfgoedgemeente(n). Op basis van de terreinevaluatie kan de Vlaamse overheid de termijn van tien dagen verlengen of inkorten. Eventuele financiële tegemoetkomingen als gevolg van een termijnverlenging kunnen in uitvoeringsbesluiten worden behandeld (zoals bepaald in artikel 10.3.3). Omdat deze financiële tegemoetkomingen volledig voor rekening van de Vlaamse overheid zijn, is de Vlaamse administratie volledig voor het proces van toevalsvondsten bevoegd.

Het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 (gewijzigd bij besluit van de Vlaamse Regering van 4 december 2015) vervuldigt als volgt:

Artikel 5.5.4. Met toepassing van artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en in afwijking van artikel 5.5.1 tot en met artikel 5.5.3 van dit besluit geldt voor archeologische vooronderzoeken met ingreep in de bodem en archeologische opgravingen die volgen op een toevalsvondst en uitgevoerd worden door het agentschap, een onmiddellijke toelating.

Een toevalsvondst dient steeds op korte termijn behandeld te worden. Hierdoor beperkt de onderzoeksoopdracht zich tot het evalueren van het bodemarchief en het *ex situ* bewaren van mogelijk archeologisch materiaal dat dreigt vernietigd te worden. Binnen de context van een toevalsvondst kan een voorafgaandelijk bureauonderzoek niet plaatsvinden. Dit bureauonderzoek dat de landschappelijke, bodemkundige, historische en archeologische voorkennis van de vindplaats verzamelt, is noodzakelijkerwijze na het terreinonderzoek gebeurd. De resultaten zijn in dit eindverslag opgenomen.

3.2 DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Aangezien het hier een toevalsvondst betreft, is een voorafgaande vraagstelling niet aan de orde. Het doel van het onderzoek van een toevalsvondst beperkt zich tot inzicht verkrijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen en vondsten, hun datering en indien van toepassing hun relatie en fasering, en het *ex situ* bewaren van de vondsten die dreigen vernietigd te worden.

3.3 RANDVOORWAARDEN BIJ TOEVALSVONDSTEN

De randvoorwaarden noodzakelijk voor het onderzoek van een toevalsvondst worden beschreven in art. 5.1.4. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013: *'de zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder moeten tot de tiende dag na de aangifte de archeologische artefacten en hun vindplaats in onveranderde toestand bewaren, de archeologische artefacten en hun context tegen beschadiging of vernieling beschermen, en de archeologische artefacten en hun context toegankelijk maken voor onderzoek door het agentschap.'*

Hieraan werd voldaan. De bouwheer schortte de werken op tot het einde van het archeologisch onderzoek. Aangezien de funderingswijze van het bouwproject moest herdacht worden door de aanwezigheid van de zware muurresten, konden de werken op dat moment toch niet veel vooruitgang boeken. Het lokaliseren van de nog begraven muren door middel van de opgraving vormde tevens waardevolle informatie voor de aanpassing van de funderingswijze hieraan.

4 WERKWIJZE EN OPGRAVINGSSTRATEGIE

De uitvoering van dit onderzoek, de registratie en opgraving van de gemelde toevalsvondst, vond plaats volgens de bepalingen van het Onroerenderfgoeddecreet (2015), het uitvoeringsbesluit bij het decreet en de Code van Goede Praktijk, wat betreft de uitvoering van en de rapportering van archeologische opgravingen.

Bij de terreinevaluatie van de toevalsvondst waren slechts korte stukken muur zichtbaar. Aan de bodem van één diep uitgegraven put bevond zich een massieve bakstenen muur, minstens één meter dik, en met een oriëntatie die sterk afweek van de recente kelders (fig. 4). Hierop sloot een dunnere muur aan. Deze was hoger bewaard en volgde ongeveer de oriëntatie van de subrecente kelders, waardoor aanvankelijk niet duidelijk was of het een muur van deze kelders betrof of een deel van de archeologische resten. Verder was er enkel in een kleinere en ondiepe put nabij het voetpad de top van een muur of vloer in baksteen zichtbaar, en slechts over een oppervlakte van minder dan 0,5m² (fig. 5). Het was dan ook niet meteen duidelijk tot wat voor structuur deze resten behoorden. De dikte van één van de muren deed wel aan een verdedigingselement denken, en geschiedkundige vereniging Rumesta dacht meteen aan het kasteel van Rumst (zie 6.2).

De muurresten werden verder blootgelegd met een graafmachine. Hierbij werd vertrokken van de zichtbare stukken muur, en werden de structuren geleidelijk gevolgd. Naargelang de praktische nood werden zowel brede als smalle kraanbakken gebruikt, steeds met vlakke rand. Hierbij werd niet de volledige te bebouwen oppervlakte opengelegd (zie 1):

- Aan de oostzijde van het terrein werd een strook van 5 tot 6m breed niet uitgegraven (fig. 6: A) om de stabiliteit van het aanpalende huis niet in gevaar te brengen. Dit gebeurde op expliciete vraag van de bouwheer en aannemer, aangezien bij hun graafwerken reeds abnormale trillingen werden gevoeld door de bewoners van het aangrenzende huis en er kleine scheurtjes in de buitenmuur waren ontstaan.
- Aan de noordzijde van het terrein werden de muurresten niet volledig uitgegraven om een profielwand te bewaren (fig. 6: B). De vraagstelling hierbij was de relatie tussen de toren, het sediment waarmee de binnenzijde is opgevuld, en het sediment dat de resten afdekt.
- Aan de westzijde van het terrein werd een strook van 4 tot 5m breed niet opgegraven (fig. 6: C). Dit zou het verlaten van het terrein door de kraan sterk bemoeilijkt hebben, en er liepen geen muurresten tot in deze zone door. Langs deze strook werden tot op grondwaterniveau enkel relatief recente vullingspakketten met grond en puin aangetroffen. Historische kaarten geven aan dat deze zone zich in de vroegere gracht bevindt (zie 6.2). Waarschijnlijk zijn hiervan alleen onder het grondwaterniveau resten bewaard, maar het kan niet uitgesloten worden dat er zich ook nog hoger bevinden.
- Centraal was de vloer van een subrecente kelder nog niet uitgebroken. Aangezien deze vloer lager lag dan de aanwezige muurresten maar in maart 2019 nauwelijks hoger dan de grondwatertafel werd besloten om deze niet uit te breken (fig. 6: D). Nadien werd deze keldervloer verwijderd voor de bouwwerken, waardoor bij het inzamelen van een sectie van het keldergewelf op 23 mei 2019 (zie 8.2) hier een deel van de muur die de keel van de toren afsloot zichtbaar werd (S12). Deze werd op dat moment geregistreerd.
- In het zuidwesten van het terrein werd een mazoutketel aangetroffen (fig. 7: links onderaan). Deze kon niet onmiddellijk worden verwijderd, waardoor spoor S2 niet volledig kon worden vrijgelegd (fig. 6: E). Deze muur kon echter langs beide zijden van de mazoutketel vervolgd worden, zodat het verloop ervan voldoende duidelijk was. Op een rondleiding op 20 april (zie 9) bleek de mazoutketel verwijderd en kon het verloop van de muur worden bevestigd.

De muurresten werden verder manueel met de schop vrijgelegd en met een truweel en harde en zachte borstels opgeschoond. De muurresten en profielen werden gefotografeerd en digitaal gegeoreferend opgemeten met een Robotic Total Station (RTS) en GPS-RTK toestel in Lambert 72. De hoogtes werden geregistreerd in TAW (Tweede Algemene Waterpassing), met minimum GPS nauwkeurigheid. De aanwezige archeologische resten werden manueel beschreven.

Het terreinwerk werd uitgevoerd door een ploeg van het agentschap Onroerend Erfgoed: Marijn Van Gils (veldwerkleider) en de technische medewerkers Michel Mulleners, Jurgen Staf en Rudi Roosen. Ook archeoloog Geert Vynckier werkte enkele uren mee. Het digitale inmeten en registratie door middel van drone-opnames gebeurde door landmeter-expert Johan Van Laecke. Dhr. Jan Goossens, voorzitter van Rumesta, assisteerde vrijwillig bij het fotograferen.

Fig. 6: Plan met:

- de opgegraven zone (geel);
- de tijdens de opgraving ingemeten sporen (oranje: 1 – 11);
- de (delen van) sporen die pas na de opgraving konden worden geregistreerd (oranjeroze: 2 en 12:);
- de niet opgegraven zones binnen de te bebouwen zone (wit: A – E).

Fig. 7: Overzichtsbeeld vanuit de lucht van de site op 20 maart 2019, aan het einde van het terreinwerk. Het noorden is boven.

5 AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Omwille van het beperkte aantal sporen en vondsten wordt bij deze toevalsvondst een volledige verwerkingsstrategie gevolgd waarbij alles in detail uitgewerkt wordt. Alle gegevens zijn immers noodzakelijk om tot een zinvolle conclusie te kunnen komen van deze vindplaats. Een assessment is binnen deze context niet relevant en er wordt dus geen assessmentrapport opgenomen in dit verslag.

De specialisten dr. Vincent Debonne (agentschap Onroerend Erfgoed) en dr. Frans Doperé (KU Leuven) werden bereid gevonden voor de analyse van respectievelijk de baksteenformaten en de bewerkingsporen op natuursteen.

6 RELEVANTE VOORKENNIS EN RUIMERE CONTEXT

6.1 LANDSCHAPPELIJKE EN BODEMKUNDIGE CONTEXT

De dorpskern van Rumst is gelegen aan de samenvloeiing van de Nete en de Dijle tot de Rupel, binnen de laatste meander van de Nete (fig. 1 en 8). Deze locatie kan dan ook zeer strategisch genoemd worden, waar zowel bewoning als verdedigingswerken verwacht kunnen worden.

Het centrum van Rumst heeft een sterk tweepolig karakter met enerzijds een ‘religieus’ centrum rond de kerk en anderzijds een ‘bestuurlijk’ centrum rond het voormalig gemeentehuis en de historische markt. Deze laatste is ingericht als park maar draagt nog de straatnaam ‘Markt’. Het onderzoeksgebied ligt tussen de kerk en de ‘markt’, een uitgelezen locatie voor een kasteel in de middeleeuwen.

Het projectgebied bevindt zich aan de rand van een lagere nattere zone die van de dorpskern tot aan de Nete loopt (fig. 9). De lokale natuurlijke ondergrond is weinig relevant voor deze toevalsvondst, omdat bij de opgraving enkel antropogene ophogingspakketten werden aangetroffen en nergens de natuurlijke bodem werd bereikt. De bodemkaart biedt bovendien geen nuttige info. De hele dorpskern is ingekleurd als OB (onbekend, bebouwd).

Naar aanleiding van deze toevalsvondst stelde zich echter de vraag naar het fysisch-geografisch kader van de site, en of er nog resten van een (kasteel)gracht bewaard zijn. Triharch voerde daarom in opdracht van de gemeente Rumst in 2020 een landschappelijk booronderzoek uit. Hierbij trof men ter hoogte van de Markt en ten noorden van de Kerkstraat dekzanden aan met aanwijzingen voor bodemvorming. Ten zuidoosten van de toevalsvondst werden in verschillende boringen grachtsedimenten aangetroffen, die een indicator vormen voor de aanwezigheid van een kasteelgracht aan deze zijde van het kasteel. Historische kaarten geven aan dat ook aan de westzijde een gracht aanwezig was (zie 6.2), maar de boringen liepen hier vast op gestorte gronden met puin¹.

---

¹ Sevenants & Saey 2020.

Fig. 8: Het onderzoeksterrein op kleurschaalverwerking van het digitaal terreinmodel, DHMV-II (© AGIV).

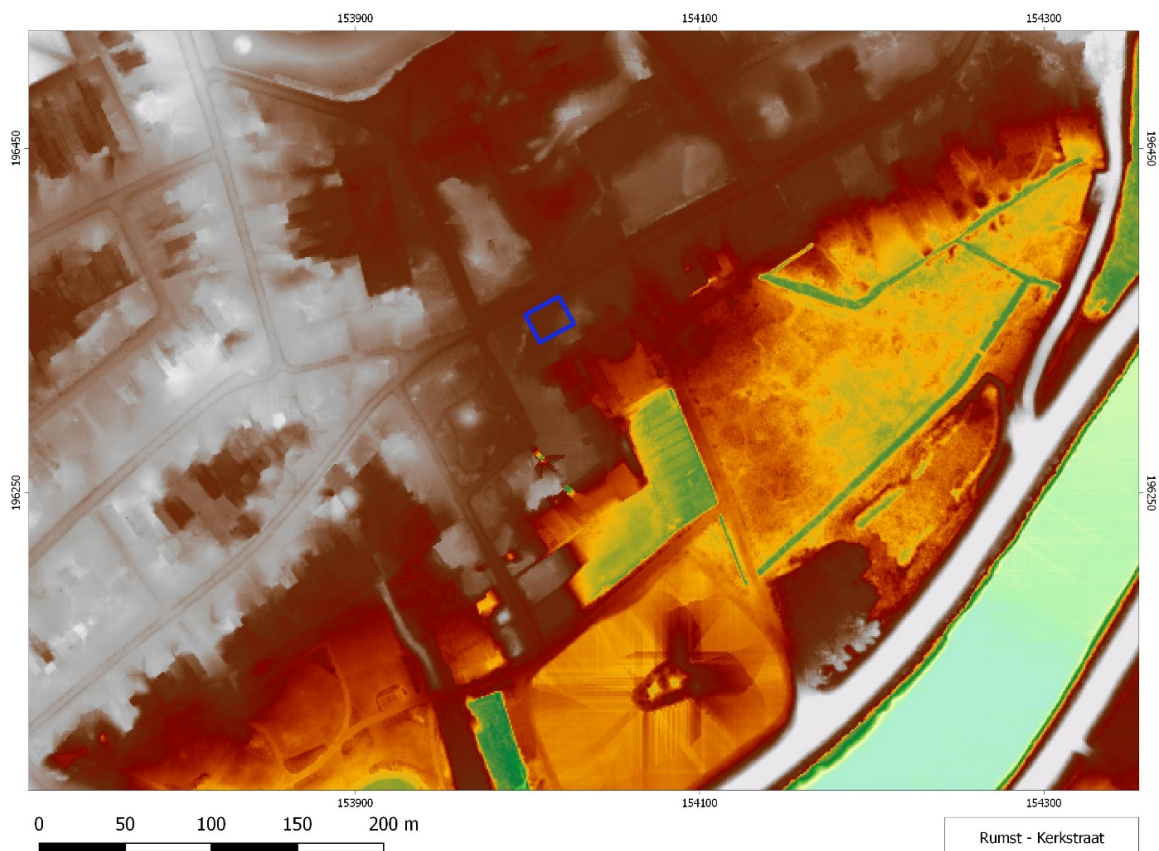

Fig. 9: Het onderzoeksterrein op kleurschaalverwerking van het digitaal terreinmodel, DHMV-II (© AGIV).

6.2 HISTORISCHE BESCHRIJVING VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

Enkele kaarten uit het einde van de 16de tot de 18de eeuw geven het kasteel van Rumst schematisch weer, maar op andere kaarten uit dezelfde periode is het kasteel van Rumst niet zichtbaar terwijl de versterkingen in de omgeving wel schematisch worden aangegeven². Ook op een (vermoedelijke kopie van een) figuratieve kaart uit 1570 is geen kasteel zichtbaar, en al helemaal niet ter hoogte van het projectgebied (fig.10). Misschien had het kasteel in die periode haar militaire functie al verloren?

Een figuratieve kaart van de omgeving van Antwerpen uit de 16de eeuw toont naast de kerk van Rumst wel een gebouw, mogelijk het kasteel (fig. 11)³. Het bevindt zich echter ten oosten van de kerk, terwijl de locatie van de toevalsvondst zich ten zuidwesten van de toenmalige kerk bevindt.

Op een figuratieve kaart door Christiaan Sgroten uit 1573 lijkt het kasteel afgebeeld ten zuidwesten van de kerk van Rumst (fig. 12). Dit komt beter overeen met de locatie van de opgegraven resten.

Ook op een kaart door Jacques Naudin uit 1726 wordt het kasteel ten zuiden van de kerk weergegeven (fig. 13). Het wordt benoemd met de tekst 'Chau Ruine' (= chateau en ruine?). Hier is ook zichtbaar dat het kasteel ook ten zuiden van de weg langs de kerk (de huidige Kerkstraat?) ligt. Het kasteel wordt getekend als een vierkant met vier hoektorens, mogelijk omgeven door een vierkante waterpartij. Maar dit is waarschijnlijk slechts een schematische weergave die niet steunt op de werkelijke vorm van het kasteel. Het komt bijvoorbeeld niet overeen met de iets oudere ets van Ertinger (zie verder).

De gekende historische kaarten bieden dus maar weinig details over de locatie of het voorkomen, laat staan de bouwgeschiedenis en evolutie, van het kasteel.

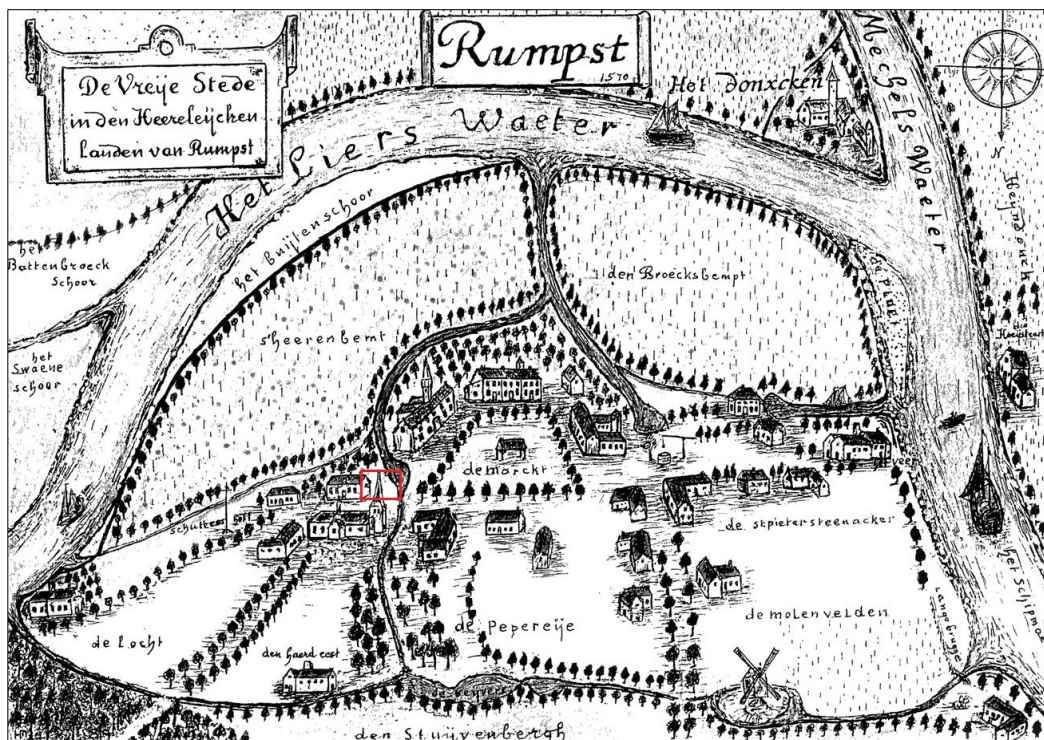

Fig. 10: Het onderzoeksgebied op (een kopie van?) een kaart uit 1570⁴.

² Sevenants & Saey 2020.

³ Sevenants & Saey 2020.

⁴ Bron: Rumesta.

Fig. 11: Detail uit een 16de-eeuwse figuratieve kaart van de Schelde, Antwerpen en omgeving (©KBR)⁵. Links is de Sint-Pieterskerk afgebeeld, met rechts daarvan waarschijnlijk het kasteel.

Fig. 12: Detail uit een figuratieve kaart door Christiaan Sgroten uit 1573 (©KBR)⁶. Ten zuidwesten van de kerk van Rumst wordt een kasteel weergegeven.

⁵ Bron: www.cartesius.be.

⁶ Bron: www.cartesius.be.

Fig. 13: Detail uit een kaart door Jacques Naudin uit 1726 (©Services historiques de l'armée de terre, Vincennes)⁷. Ten zuiden van de kerk en de weg erlangs is het kasteel getekend, vergezeld van de tekst 'Chau Ruine'.

Op latere kaarten is het kasteel niet meer aanwezig. Ter hoogte van het projectgebied is op de Ferrariskaart enkel kleinere bebouwing zichtbaar (fig. 14), die zich op latere kaarten voortzet (fig. 15-17). Wellicht waren de laatste resten van het kasteel in de late 18de eeuw reeds afgebroken, wat kan bevestigen dat het contract van 1719 effectief werd uitgevoerd.

---

⁷ Via Edward Broeckx (museum Rupelklei).

Fig. 14: Het onderzoeksgebied op de Ferrariskaart uit 1771-1778 (© KBR). In het blauw is de ingemeten locatie tegenover de gegeoreferentie kaart aangegeven. Deze wijkt echter af van de werkelijke locatie (in het rood), waarschijnlijk door de ligging nabij de rand van het kaartblad.

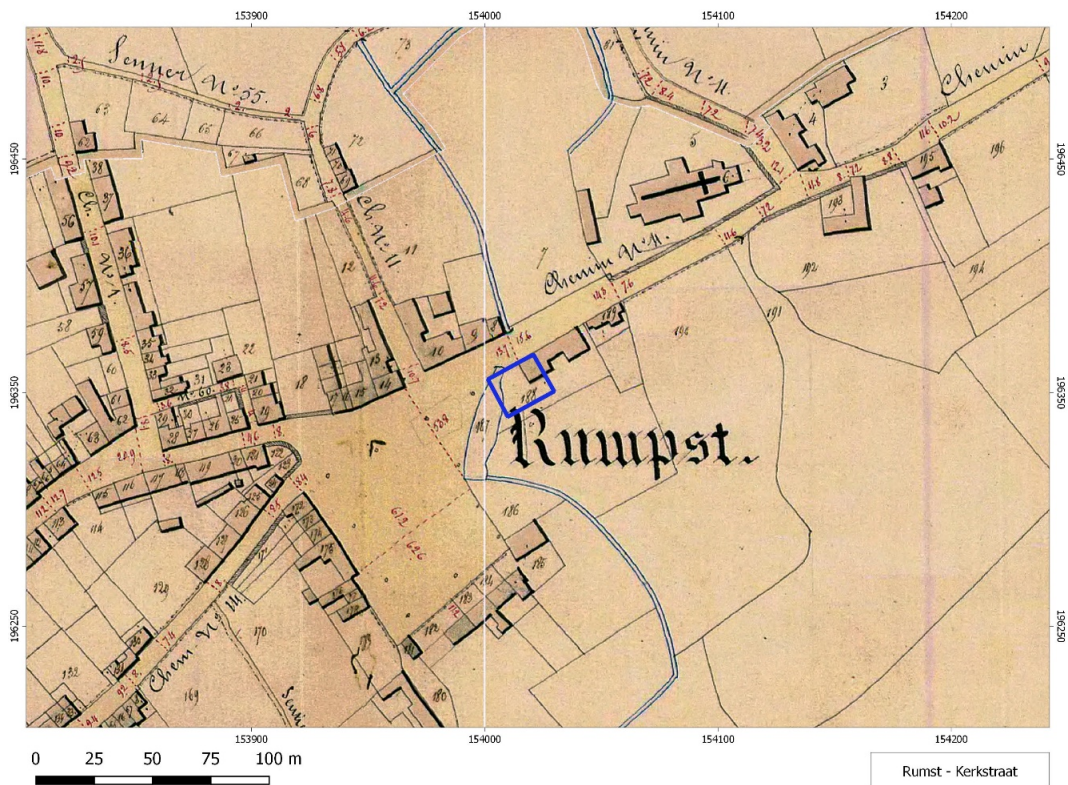

Fig. 15: Het onderzoeksgebied op de Atlas der Buurtwegen (omstreeks 1840; ©NGI).

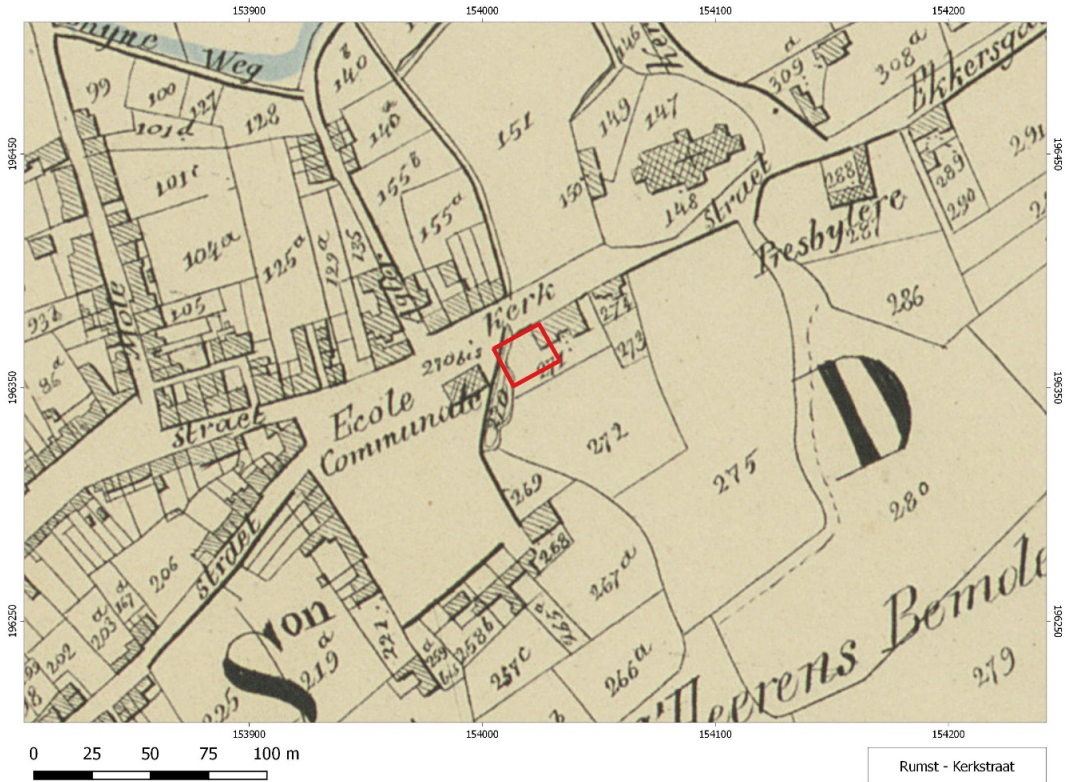

Fig. 16: Het onderzoeksgebied op de Popp-kaart (1842-1879; ©NGI).

Fig. 17: Het onderzoeksgebied op het primitieve plan van het kadaster (1826-1843)⁸.

⁸ Bron: www.cartesius.be.

Verschillende van de 19de-eeuwse kaarten lijken echter een 'negatief' van het kasteel te tonen in de oostoever van de gracht die langs het onderzoeksgebied liep. Op zowel de Popp-kaart, de Atlas der buurtwegen als het primitief kadaster zijn twee uitsparingen zichtbaar nabij de uiteinden van het verbrede deel van deze gracht. Dit is het duidelijkst getekend op het primitief kadaster (fig. 17). Hier volgen de uitsparingen 1/3 van een cirkel, en is de oever ertussen zeer recht en regelmatig. Georeferering van het primitief kadaster toont dat de meest noordelijke uitsparing in de gracht perfect overeenkomt met de muurresten van de toren, en de weermuur de oever zuidwaarts volgt (fig. 18). Het lijkt dan ook waarschijnlijk dat de weermuur de oever verder volgde tot aan de zuidelijke uitsparing, waar zich dan een tweede toren bevond.

De gracht versmalt net ten zuiden hiervan en maakt een hoek van 90° naar het oosten. Vermoedelijk betreft dit een restant van de vroegere kasteelgracht. De weermuur zou dan net ten noorden ervan gelegen zijn en van de zuidelijke uitsparing verder naar het oosten lopen.

Fig. 18: Aanduiding van de opgegraven archeologische resten van het kasteel (S1-8; 12) op het primitieve plan van het kadaster.

Een ets, vervaardigd door Franz Ertinger in 1697, toont het grotendeels ruïneuze kasteel (fig. 19). Triharch bestudeerde deze ets in detail en slaagde erin om een interpretatie van de erop zichtbare elementen voor te stellen. De afbeelding biedt een zicht vanuit het westen. Op de voorgrond is de op de 19de eeuwse kaarten zichtbare gracht aanwezig (fig. 19:1) In de oever erachter zijn nog de in de opgraving aangetroffen hoektoren (fig. 19: 2) en weermuur (fig. 19: 3) zichtbaar, maar deze zijn tot aan de grond afgebroken. Op dit moment heeft het kasteel haar defensieve functie duidelijk verloren, maar enkele gebouwen lijken nog wel bewoonbaar. Links in de afbeelding is een hoeve zichtbaar (fig. 19: 4) die mogelijk overeenstemt met de bebouwing die langs de huidige Kerkstraat zichtbaar is op de Ferrariskaart. Deze werd waarschijnlijk pas gebouwd na afbraak van de verdedigingselementen⁹.

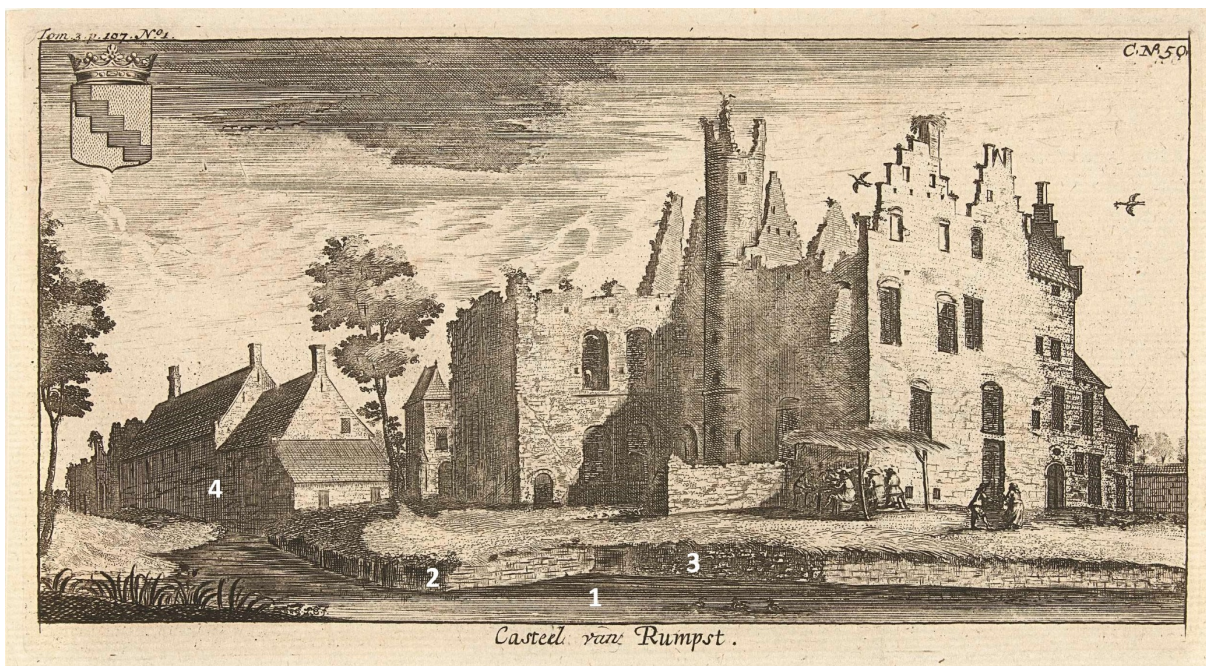

Fig. 19: Prent van het 'Casteel van Rumpst' door Franz Ertinger, gedateerd in 1697¹⁰, met interpretatie door Triharch: 1: kasteelgracht; 2: hoektoren; 3: weermuur; 4: 17de-eeuwse hoeve¹¹.

Verschillende historische bronnen vermelden het kasteel van Rumst. Een contract uit 1719 regelt de afbraak van 's' heren out ende vervallen casteel, met een viercanten ardiynsteene toren met het huys vande heer Drossaert aldaer nu is gewonende'. Triharch analyseerde dit contract en de schepenaktes van Rumst. Dit leverde enkele details over de bewoningsgeschiedenis en het uitzicht van het kasteel op het einde van de 17de en begin van de 18de eeuw, en over de manier het toen werd afgebroken.

Triharch zette tevens de op basis van literaire bronnen gekende geschiedenis van Rumst en het kasteel beknopt op een rijtje. Hiervoor verwijzen we naar hun publicatie¹².

⁹ Sevenants & Saey 2020.

¹⁰ Bron: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1905-5704>.

¹¹ Sevenants & Saey 2020.

¹² Sevenants & Saey 2020.

6.3 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Op de precieze locatie van de vondstmelding vond nog geen archeologisch onderzoek plaats. In de gewelfde kelders en muurpanden van woningen aan de Markt zouden nog resten te vinden zijn van het kasteel¹³. Er wordt daarbij gesproken van de ingang van een overwelfde onderaardse gang met een trap ter hoogte van Markt 54¹⁴. Dit perceel is echter aan de andere kant (zuidzijde) van de gracht gelegen, waardoor hun relatie tot het kasteel nog onduidelijk is.

Verder waren geen archeologische waarnemingen gekend die rechtsreeks verband houden met het kasteel. In de wijdere omgeving werden verschillende vondsten gedaan uit de steentijd tot de middeleeuwen. De belangrijkste hiervan werden op ongeveer 400m ten westen van het onderzoeksgebied beschreven: 2 parallelle palenrijen, met een spitsgracht parallel daaraan, die als deel van een Romeins legerkamp werden geïnterpreteerd¹⁵.

---

¹³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120696>

¹⁴ Mondelinge informatie van dhr. Walter Frans (Rumesta).

¹⁵ Sevenants 1987; 1988.

7 BESCHRIJVING VAN DE SITE

7.1 SPOREN EN STRUCTUREN

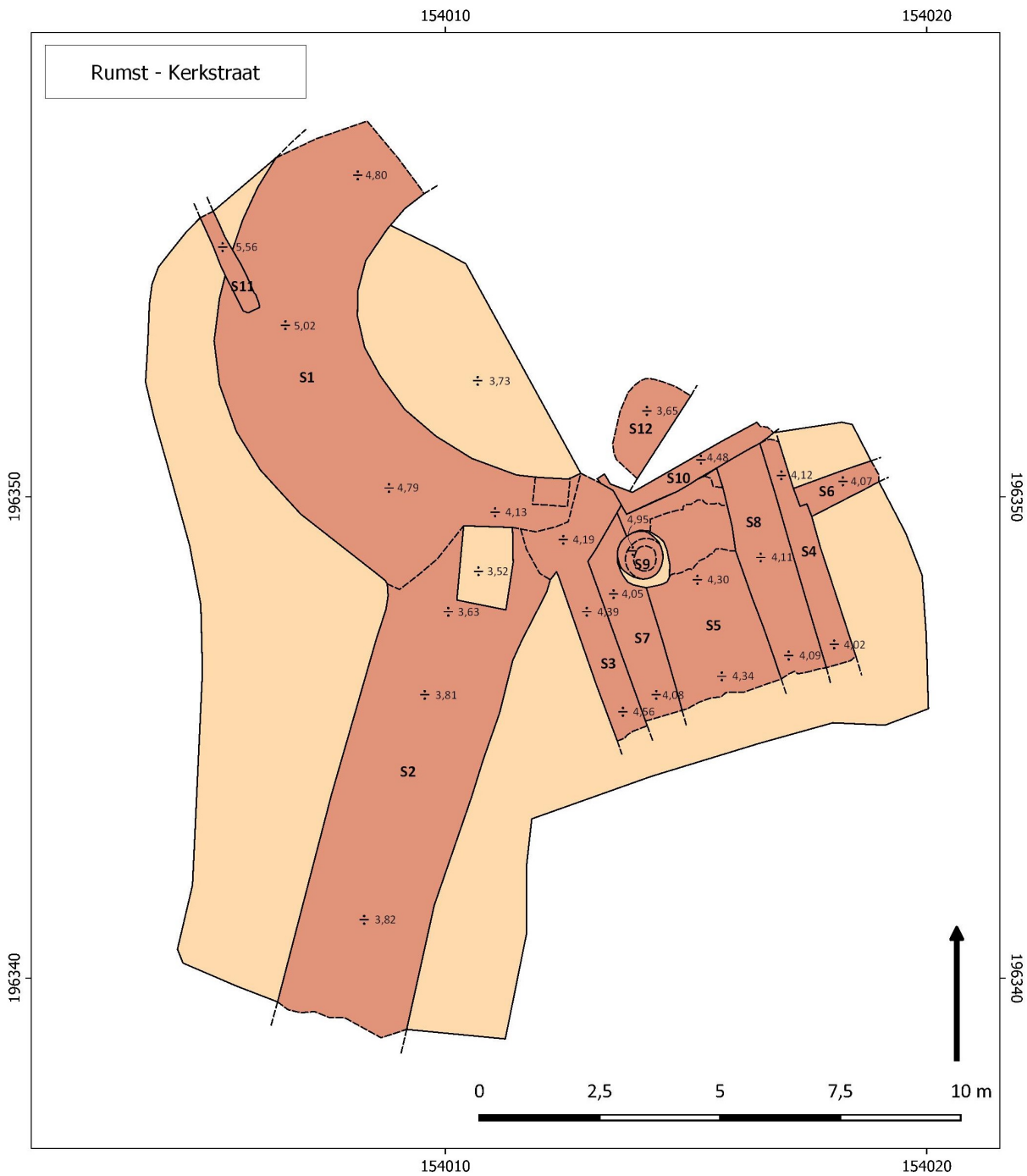

Fig. 20: Algemeen sporenplan met de TAW-hoogtes.

Fig. 21: Gegeoreferende luchtfoto van 20 maart 2019 (zie fig. 7) met aanduiding van de sporen.

In het noorden van het onderzoeksgebied werd een meer dan 3m dikke muur aangetroffen (S1). Deze is massief uit baksteen opgetrokken en gemetst met kalkmortel (fig. 22-23). Het gaat duidelijk om een verdedigingselement. De muur beslaat iets meer dan de helft van een hoefijzervorm, waarvan de kromming naar het noordwesten is gericht. Daarom wordt deze geïnterpreteerd als een (hoek)toren. Deze muur was tot op 30cm onder het maaiveld bewaard.

Aan het zuidelijke uiteinde bevindt zich een opening, voorzien van een bakstenen afzaat (schuine helling) en afgelijnd met kalkzandsteen. Het gaat waarschijnlijk om het onderste deel van een keldergat/verluchtingsgat. In de benedendorpel zijn vier vierkante gaten zichtbaar met roestsporen, en in de stenen aan weerszijden telkens één gat (fig. 24). Hierin was waarschijnlijk een ijzeren raster verankerd om het keldergat af te sluiten. De aanwezigheid van dit keldergat geeft aan dat het een opstaande muur betreft en geen fundering. Er werd geen vloerniveau aangetroffen aan de binnenzijde van de toren. Verder verdiepen was niet mogelijk omwille van de grondwatertafel.

Spoor S11 is een subrecente muur met cementmortel die rechtsreeks op S1 werd gemetst. Deze behoorde ongetwijfeld tot de recent afgebroken woningen (fig. 22-23).

Aan de zuidzijde, in de overgang met spoor S3, lijkt een aanzet gemaakt te worden tot een afsluiting van de keel van de toren. Muur S3 maakt hier een hoek die de oriëntatie van een dergelijke afsluiting zou kunnen volgen (fig. 22). Dit werd bevestigd op 23 mei 2019 (zie 8.2), wanneer de subrecente keldervloer gedeeltelijk was verwijderd en spoor S12 zichtbaar werd. Dit is een massieve muur in baksteen waarvan de zuidwand dezelfde oriëntatie volgt als het noordelijk einde van S3 (fig. 25-26). De noordwand van S12 kon niet worden bereikt, maar de muur is minstens 1,2m dik. Dezelfde basteenformaten en mortel werden gebruikt als voor S1 en S3.

Fig. 22: Zicht vanuit het zuiden op de massieve muurresten van de toren (S1), met op de voorgrond de aanzet van S2 (weermuur, met rechthoekige opening erin), S3 en S7. Rechts onderaan is de aanzet tot de afsluitingsmuur van de keel van de toren zichtbaar (S3), met daarvoor een subrecente bakstenen waterput (S9).

Fig. 23: Zicht vanuit het zuidoosten op de binnenzijde van de toren (S1). Links vooraan zijn S5 en S10 zichtbaar.

Fig. 24: Zicht op het keldergat in de toren, gefotografeerd vanuit het noordnoordoosten.

Fig. 25: Zicht op 23 mei 2019 van S12 (centraal), een minstens 1,2m dikke muur die de keel van de toren afsluit, vanuit het oosten. Links is een subrecente kelderdermuur zichtbaar (S10), die het gewelf en de muren ten zuiden ervan (links op de foto) afsnijdt.

Fig. 26: Muur S12, gezien vanuit het zuidoosten op 23 mei 2019.

Aan de zuidzijde van deze toren sluit een eveneens 3m dikke muur aan (S2). Deze is recht en loopt minstens 9m naar het zuidzuidwesten door (fig. 21 en 27). Ze is veel minder hoog bewaard: de top bevond zich ter hoogte van de grondwatertafel, op ongeveer 1,5m beneden het maaiveld. Er is geen bouwnaad zichtbaar tussen S1 en S2. Bovendien zijn de formaten van hun bakstenen identiek (17 à 18 x 7 à 8 x 4 à 5cm), en is dezelfde mortel gebruikt. Ze werden waarschijnlijk samen gebouwd. Door de aansluiting bij de toren, de dikte en het rechte verloop, wordt deze muur als weermuur geïnterpreteerd. Dit was de buitenmuur of verdedigingsmuur van een kasteel.

Aan de aansluiting met de toren bevindt zich een ongeveer rechthoekige uitsparing van ongeveer 100 x 160cm (fig. 27-28). De noordzijde tegen de torenmuur is recht afgewerkt in baksteen, terwijl de drie andere wanden van deze 'put' afgeboord zijn met kalkzandsteen. De bovenste 20 à 30cm van de vulling bestond uit dezelfde opgevoerde grond met puin dat zich boven de weermuur bevond. Deze put kon niet dieper opgegraven worden omwille van het grondwater. De diepte ervan is dan ook niet gekend. Vermoedelijk gaat het om een afvalschacht of -put, maar de vulling voor zover waargenomen is eerder te relateren aan afbraak en ophoging van het terrein.

Fig. 27: Zicht op het noordelijk deel van de weermuur (S2; centraal), waar deze aansluit op de toren (S1; achtergrond) en de kelder van het gebouw binnen het kasteel (S3; rechts), gefotografeerd vanuit het zuiden. Een deel van de weermuur bevindt zich onder water (voorgond), en een aarden walletje moest opgeworpen worden om de put in de weermuur en de aansluiting met spoor3 bloot te kunnen leggen.

Fig. 28: Zicht op de uitsparing in de weermuur, gefotografeerd vanuit het westen.

Aan de oostzijde van de aansluiting van de toren en weermuur werd een derde structuur aangetroffen, bestaande uit sporen S3-5 en 7-8). Het betreft een noordnoordwest naar zuidzuidoost georiënteerd gewelf tussen twee muren (fig. 29-30).

De meest westelijke muur (S3) sluit naadloos aan op de toren en weermuur. Opnieuw werden dezelfde kalkmortel en dezelfde formaten van bakstenen (17 à 18 x 7 à 8 x 4 à 5cm) gebruikt. Deze muur lijkt samen met de toren en weermuur gebouwd, maar is veel dunner (70cm). De westzijde van deze muur is afgewerkt met een parement in kalkzandsteen (fig. 31). Deze zijde wordt daarom geïnterpreteerd als de buitenzijde van deze structuur.

De meest oostelijke muur (S4) vertoont dezelfde mortel maar veel grotere bakstenen (24 x 11 x 6cm). Ze sluit mooi aan bij het gewelf, maar het is niet duidelijk of deze gelijktijdig of op een ander moment gebouwd werd (fig. 34).

Tussen beide muren bevindt zich een gewelf dat uit drie delen bestaat: centraal een tongewelf (S5), met aan weerszijden vlakke vloeren (S7 en 8). Deze laatste worden gevormd door een opvulling tussen het gewelf en de buitenmuren, massief in baksteen (fig. 32). Het gewelf S5 loopt dieper waarschijnlijk door tot aan muren S3 en S4.

De baksteenformaten en mortel van S5, S7 en S8 zijn dezelfde als die van de westelijke muur (S3), de toren en de weermuur. Centraal, op het hoogste punt van het tongewelf, bevindt zich één rij leien tussen de bakstenen (fig. 33).

Deze structuur kan geïnterpreteerd worden als de kelder van een gebouw dat zich binnen de verdedigingswerken van het kasteel bevond. Deze kelder bevond zich waarschijnlijk niet volledig ondergronds, omwille van de afwerking in natuursteen van de westelijke buitenmuur en de hoogterehouding tot het keldergat in de toren. Aan de zuidzijde is de volledige kelderstructuur doorgraven of afgebroken. Door de beperkte opgravingsdiepte is het niet duidelijk of de kelder hier over zijn volledige diepte verstoord is of niet.

Onder het tongewelf (S5) bevindt zich enkele decimeters holle ruimte, maar de structuur is verder met sediment gevuld. Er werd geprobeerd om met de kraan naar zowel de diepte van de kelder als de aard van de vulling te peilen. De kelder bleek minstens 180cm diep. De vulling bleek echter sterk waterverzadigd en glee uit de kraanbak zonder dat vondsten of specifieke eigenschappen konden waargenomen worden.

Aan de noordzijde worden het gewelf en de aanpalende muren doorsneden door een subrecente kelder, vermoedelijk uit de 19^e of begin 20^e eeuw. Spoor S10 is de meest zuidelijke muur daarvan (fig. 29). Een bakstenen waterput (S9) is doorheen de noordwesthoek van het gewelf gegraven (fig. 29 en 31) en dateer dus ook van latere datum; omwille van de gelijkaardige mortel vermoedelijk uit dezelfde periode als S10.

Fig. 29: Zicht vanuit het zuiden op de overwelfde kelder (S3, 4, 5, 7 en 8). Bovenaan in het beeld is de zuidmuur van een subrecente kelder (S10) en bakstenen waterput (S9) zichtbaar.

Fig. 30: Zicht vanuit het noorden op de overwelfde kelder (S3, 4, 5, 7 en 8).

Fig. 31: Zicht vanuit het westen op de overwelfde kelder (S3, 4, 5, 7 en 8) en de recentere waterput (S9). De westelijke muur is opgetrokken uit baksteen maar voorzien van een natuurstenen parement.

Fig. 32: Snede door muur S3 (links), tongewelf S5 (rechts) en de bakstenen opvulling ertussen die een vlakke vloer vormt (S7; centraal), gezien vanuit het zuiden op 23 mei 2019.

Fig 33: Snede van het tongewelf S5, gezien vanuit het noorden. Op het hoogste punt van het gewelf, (aan de rechterzijde van de schaallat) bevindt zich een rij leien tussen de bakstenen, zichtbaar als een fijn donkergrijs lijntje.

Spoor S6 betreft ten slotte een muur die loodrecht aansluit op de oostmuur van het gewelf (fig. 34). Deze is opgetrokken in dezelfde bakstenen als die oostmuur (S4). Het is echter onduidelijk of deze gelijktijdig werden opgetrokken. Het is mogelijk dat S6 behoorde tot een tweede ruimte binnen het kasteel, evenals in dat geval S4, maar dit kan enkel uitgemaakt worden door verder terreinonderzoek.

Fig. 34: Luchtbeeld van de oostzijde van het keldergewelf (S4-5,8), met de aansluitende muur (S6). Het noorden is naar boven.

7.2 VONDSTEN EN MONSTERS

Er werden 9 fragmenten keramiek en 2 stukken dierlijk bot ingezameld. Deze zijn echter allemaal afkomstig uit de (relatief vondstarmede) opgevoerde grond met puin die de archeologische resten afdekt. Ook de vulling van de kuil of schacht in S2 bestond (voor zover opgegraven) uit dezelfde opgevoerde grond. Dit kan zowel residueel als posterieur materiaal bevatten, waardoor de vondsten niet chronologisch geassocieerd kunnen worden met de resten van het kasteel. Verdere analyse van deze vondsten kan dan ook geen kenniswinst leveren en werd niet uitgevoerd.

Drie bakstenen werden ingezameld, waarmee de aanwezige variatie in structuren, mogelijke bouwfasen en baksteenformaten wordt gevat: één van de toren (S1; 16,5 x 8 x 4,5cm), één van het tongewelf (S5; 17 x 7,5 x 4cm), en één van de muur die het gewelf in het oosten afsluit (S4; 24 x 11 x 5,5cm). Van het keldergat in de toren werd een natuurstenen hoeksteen ingezameld voor analyse van de bewerkingssporen.

7.3 INTERPRETATIE EN DATERING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Sporen S1 en S2 zijn massief opgebouwde muren met een dikte van (meer dan) 3m. Het betreft duidelijk verdedigingselementen. De ronde vorm van S1 laat een interpretatie als toren toe. De hoefijzervorm met een afsluiting van de keel door een rechte muur (S12) maakt het waarschijnlijk dat het om een hoektoren gaat. De oriëntatie van de aansluitende muur S2 vormt hiertoe een extra argument. Spoor S2 wordt omwille van de dikte en het naadloos aansluiten bij de toren als weermuur geïnterpreteerd. Samen vormen ze duidelijk een deel van een versterking. Omwille van de positie en de beschikbare historische bronnen gaat het ongetwijfeld om een kasteel.

Het primitief kadaster toont dat er meteen ten westen van deze structuren een gracht aanwezig was. Dit, samen met de oriëntatie van de muren, tonen dat de binnenzijde van het kasteel aan de oostzijde van S1 en S2 lag. Aan die binnenzijde, in de hoek tussen de toren en de weermuur, was een gebouw aanwezig waarvan het keldergewelf nog bewaard is. De westelijke muur hiervan (S3) sluit bij de toren en weermuur aan zonder bouwnaad en is opgetrokken uit hetzelfde formaat van bakstenen. Waarschijnlijk werd hij op hetzelfde moment gebouwd. Deze muren zijn veel dunner dan S1, S2 en S12; dit gebouw had waarschijnlijk geen defensieve functie maar paste eerder in de economische of woonfuncties van het kasteel.

De muur aan de zijde van de weermuur (S3) is afgewerkt met een natuurstenen parement en was waarschijnlijk een buitenmuur. Ook het gewelf is met hetzelfde formaat van bakstenen gebouwd, maar de muur die het keldergewelf aan de oostzijde afsluit (S4) is met veel grotere bakstenen gebouwd. Er sluit een muur op aan met gelijkaardige bakstenen (S6). Deze zijn misschien resten van een tweede ruimte, die mogelijk op een ander moment werd gebouwd. De aansluiting van dit bijgebouw op de toren, en de keel van de toren, zijn doorsneden door een subrecente kelder (S10). Hierdoor is het niet duidelijk hoe het bijgebouw precies aansloot op de keel van de toren.

In de hoek tussen de toren, de weermuur en het bijgebouw waren een keldergat in de torenmuur aanwezig en een vermoedelijke afvalschacht in de weermuur. Deze bevestigen verder het idee dat deze zijde de binnenzijde van het kasteel was. Het keldergat en het natuurstenen parement van S3 geven tevens aan dat de muurresten tot op de opgegraven diepte opstaande muren zijn, en geen funderingen.

Omwille van de vormkenmerken van de toren en weermuur kan de hele structuur in de late middeleeuwen geplaatst worden, van de 13^e tot 15^e eeuw.

Voor de Rupelstreek zijn er weinig chronologische ankerpunten voor baksteenbouw. Daarom laten de baksteenformaten enkel een zeer ruime datering toe. Bovendien zijn in deze regio de baksteenformaten vanaf zeker 1400 al heel klein en blijven ze zo ook lang. Dat maakt het moeilijk om op basis van het formaat een onderscheid te maken tussen bakstenen uit bijvoorbeeld de 15de en de 18de eeuw. De formaten van bakstenen van de toren (S1 en S12), de weermuur (S2), het keldergewelf (S5, S7 en S8) en de westelijke muur van die laatste (S3) vallen allemaal binnen deze categorie. Ze vormen samen een eerste bouwfase die op basis van de baksteenformaten ten vroegste vanaf de tweede helft van de 14de eeuw kan gedateerd worden, maar ook (veel) jonger kan zijn (fig. 36)¹⁶.

Muren S4 en S6 werden in een veel groter baksteenformaat opgetrokken. Ook dit kan alleen zeer ruim vanaf de 15de eeuw (maar dus mogelijk veel jonger) gedateerd worden. We interpreteren deze als een aparte bouwfase, maar de precieze chronologische verhouding tot de rest van de opgegraven resten van het kasteel is voorlopig onduidelijk (fig. 36)¹⁷.

De wit-geelachtige natuursteen die uit het keldergat werd gerecupereerd is waarschijnlijk Ledesteen, ook Balegemse steen genoemd, een kalkzandsteen afkomstig uit Oost-Vlaanderen. Er werden bewerkingssporen op aangebracht met de beitel (fig. 35). Dit werd op deze steensoort gedaan vanaf ten vroegste het tweede kwart van de 15de eeuw. Deze bewerking bleef echter nog lang in gebruik (ook 16de en 17de eeuw), waardoor geen precieze einddatum kan gegeven worden¹⁸.

De muurresten van het kasteel werden in de 19^e en 20^e eeuw overbouwd en doorsneden door kelders en een bakstenen waterput. Sporen S9, S10 en S11 getuigen hiervan en groeperen we in een laatste bouwfase (fig. 36).

Fig. 35: Een natuursteen van het keldergat vertoont sporen van bewerking met een beitel.

---

¹⁶ Analyse door dr. Vincent Debonne.

¹⁷ Analyse door dr. Vincent Debonne.

¹⁸ Analyse door dr. Frans Doperé (KU Leuven).

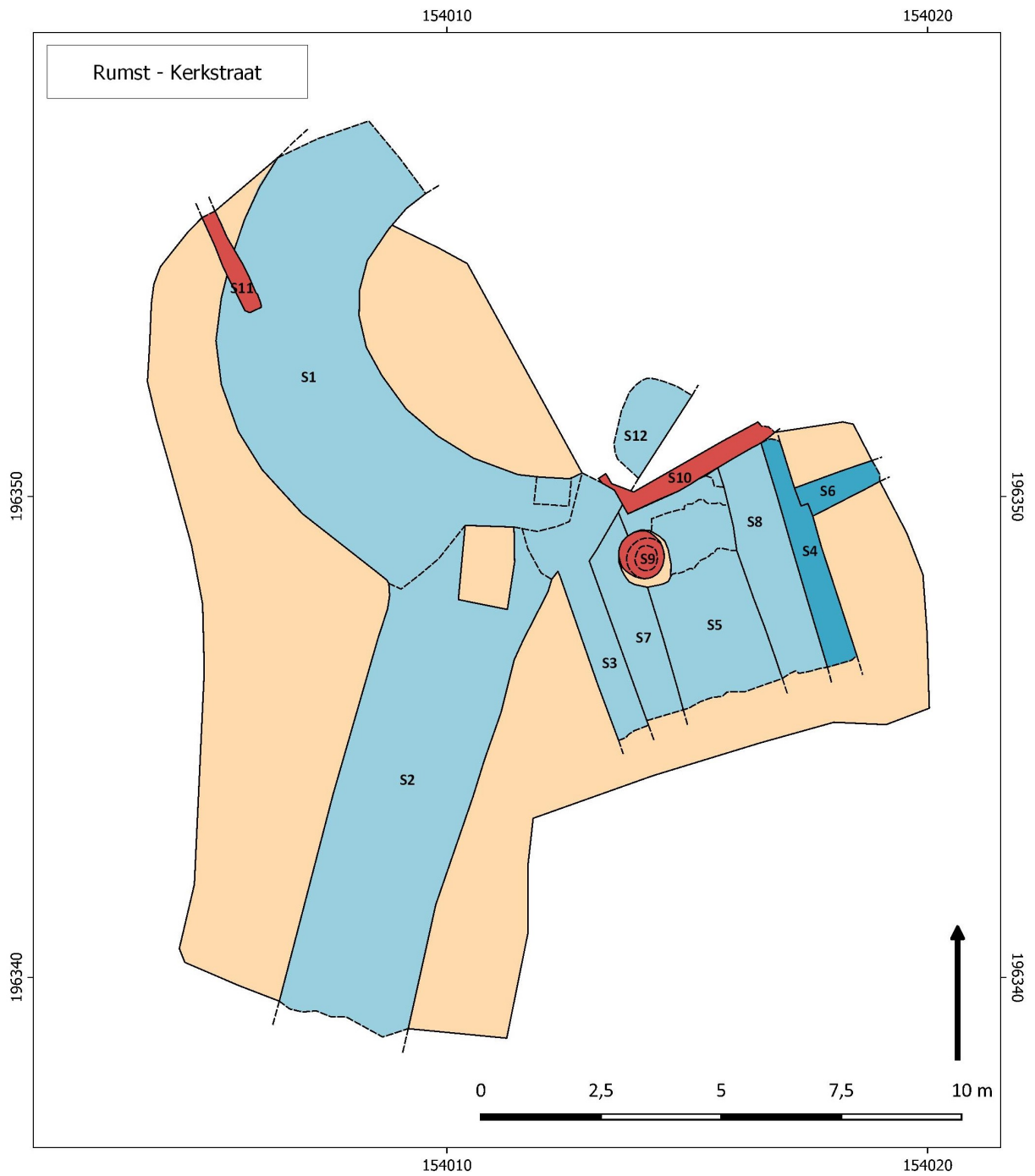

Fig. 36: Gefaseerd sporenplan:
 - licht- en donkerblauw: vanaf de late middeleeuwen;
 - rood: 19de - 20ste eeuw.

7.4 SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Bij de opgraving van deze toevalsvondst werden resten van het kasteel van Rumst aangetroffen: een deel van een hoefijzervormige hoektoren, een deel van een 3m dikke weermuur, en het keldergewelf van een gebouw aan de binnenzijde van het kasteel. Deze werden samen in één fase geconstrueerd. Dit type versterkingen werd in de late middeleeuwen gebouwd. De baksteenformaten stammen van na 1350, terwijl sporen van bewerking met de beitel op de natuurstenen een datering na 1425 voorop stellen. Aan de westzijde van het keldergewelf bevindt zich de aanzet van een mogelijke tweede ruimte. Deze werd in grotere bakstenen opgetrokken en vertegenwoordigt mogelijk een tweede bouwphase. Alle structuren werden in baksteenbaksteenmetselwerk opgetrokken, aangevuld met natuursteenmetselwerk (omlijsting keldergat, afboording put/schacht in weermuur, parement tegen westzijde keldergewelf).

Een prent uit het einde van de 17de eeuw toont het kasteel in grotendeels ruïneuze toestand. De verdedigingselementen uit deze toevalsvondst lijken op dat moment reeds grotendeel afgebroken te zijn. In de loop van de 18de eeuw wordt de rest van het kasteel afgebroken. In de 19de en 20ste eeuw werden de resten van het kasteel ten slotte doorsneden door een kelder en een bakstenen waterput.

Deze vondst toont ons in de eerste plaats de locatie van het kasteel. Deze informatie was in de voorbije eeuwen verloren was gegaan en kan niet duidelijk uit de gekende historische bronnen en kaarten afgeleid worden. Het onderzoek biedt ook een eerste blik op het uitzicht van het kasteel en haar bouwgeschiedenis.

Over dat uitzicht en die geschiedenis blijven echter nog veel vragen onbeantwoord. Wat was de vorm van het kasteel? Waar waren de andere delen precies gelegen? Welke gebouwen bevonden zich in of net buiten de omwalling? Wanneer werden de eerste elementen gebouwd? Behoren de opgegraven resten hiertoe? Welke bouwfasen werden hier later aan toegevoegd? Hoe strekte de gracht zich verder uit? Daarnaast stellen zich ook vragen naar de bewaringstoestand van de nog niet opgegraven delen van het kasteel en de gracht. Hier bevindt zich ongetwijfeld nog een groot potentieel voor de uitbreiding van onze kennis over laatmiddeleeuwse kastelen en hun bewoners.

Daarom heeft Triharch in opdracht van de gemeente Rumst, naar aanleiding van deze toevalsvondst, reeds in 2020 verder waarderingsonderzoek uitgevoerd. Dit bestond uit landschappelijk booronderzoek, kelderonderzoek en geofysisch onderzoek in de omgeving van deze opgraving¹⁹.

---

¹⁹ Sevenants & Saey 2020.

8 BEWARING EN DEPONERING ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

8.1 BEWARINGSTOESTAND

Zowel de bakstenen, kalkzandstenen als de kalkmortel van de ondergrondse structuur zijn goed bewaard en stevig. Het noordelijke deel van het keldergewelf (S5) werd door de graafmachine doorboord bij het vrijleggen. Dit gat werd verder vergroot om met de graafmachine te peilen naar de inhoud van de structuur (zie 7.1). Aangezien het gewelf ook niet meer op muren steunt aan de noordelijke en zuidelijke uiteinden, is deze structuur ondanks de goede bewaringstoestand vrij fragiel.

8.2 SECTIE KELDERGEWELF IN MUSEUM RUPELKLEI

Het museum Rupelklei toonde vanuit haar focus op lokale baksteenproductie grote interesse om een muurelement van het kasteel in bewaring te nemen en in de permanente tentoonstelling naar het publiek te ontsluiten. Een dunne sectie van het keldergewelf werd om de volgende redenen geselecteerd:

- Dit is zonder de context van de andere muurresten het meest beeldend naar het brede publiek. De gewelfstructuur is herkenbaar en het bevat een variatie van bakstenen en natuurstenen parement.
- Het gewelf is in het zuiden afgesneden door vroeger (graaf)werken. Van deze zijde een smalle sectie verwijderen veroorzaakte slechts een beperkte extra versterking.
- Dit was op praktisch vlak het meest realistische. Zowel qua inzamelen als tentoonstellen zouden secties van de massieve toren- en weermuren een veel grotere investering gevraagd hebben.

Fig. 37: Een sectie van het zuidelijk einde van het keldergewelf werd ingezameld voor de permanente tentoonstelling van het museum Rupelklei. De genummerde, van oriëntatie voorziene en ingepakte delen liggen rechts op de foto klaar voor transport.

Op 23 mei 2019 werd door het agentschap Onroerend erfgoed met de hulp van de gemeente Rumst de sectie in kleine delen uitgebroken (fig. 37-38). Elk deel werd genummerd, van haar oriëntatie in de structuur voorzien, en verpakt in plastic folie. Later werd de delen in het museum terug samengesteld met assistentie van het agentschap Onroerend Erfgoed en naar aanleiding van monumentendag 2019 opgenomen in de permanente tentoonstelling.

Fig. 38: De gearceerde zone werd ingezameld. De rest van het gewelf blijft *in situ* bewaard onder de nieuwbouw.

8.3 IN SITU BEWARING

In de zitting van de burgemeester en schepenen van Rumst van 6 mei 2019, en in samenspraak met de bouwheer, werd besloten om de rest van de site zo goed mogelijk *in situ* te bewaren onder het nieuwbouwproject, inclusief de opgegraven muurresten. Hiertoe werd de nieuwe fundering rechtstreeks op de resten van de toren en weermuur aangelegd, met een geotextiel als buffer (fig. 39). Om druk op het fragielere keldergewelf te vermijden, werd hierover een betonnen prefab-element geplaatst.

Fig. 39: Funderingspijlers voor de nieuwbouw werden rechtstreeks op de zware muurresten van het kasteel gebouwd met geotextiel als buffer (© Gillion Bouw).

8.4 VONDSTEN, MONSTERS EN OPGRAVINGSARCHIEF

Met de eigenaar van het projectgebied werd overeen gekomen dat de weinige vondsten en monsters bewaard worden in het depot van het agentschap Onroerend Erfgoed, wat past binnen zijn depotprofiel. De conservatie en bewaring van vondsten en monsters moet voldoen aan de specificaties in de hoofdstukken 26 t.e.m. 31 van de Code van Goede Praktijk.

De terreinfo'to's en de digitaal geregistreerde plannen worden bewaard in het archief van het agentschap Onroerend Erfgoed en kunnen daar opgevraagd worden.

9 PUBLIEKSWERKING EN VERVOLGONDERZOEK

Tijdens de opgraving lokte deze vondst heel wat kijklustigen. Daarop organiseerde de gemeente Rumst een rondleiding op de site, begeleid door het agentschap Onroerend Erfgoed en Rumesta. Het Laatste Nieuws publiceerde dit op 12 april op haar website²⁰. De interesse hierin bleek groter dan verwacht en de inschrijvingen moesten op 140 personen gestopt worden. Deze werden in zes groepen rondgeleid op zaterdag 20 april (fig. 40).

De toevalsvondst verscheen in de nieuwsrubriek van de lokale televisie, en de Gazet van Antwerpen en het Nieuwsblad publiceerden er op 3 april 2019 artikels over²¹. Ook in het publieksgericht archeologisch tijdschrift *Ex Situ* verscheen een artikel²². De vrienden van het museum Rupelklei besteedden een artikel aan de vondst in de *Rupelklei Tijdingen*²³.

De gemeente overwoog om de site aan te kopen en de resten van het kasteel permanent naar het publiek te ontsluiten. Het benodigde budget bleek echter te hoog om dit te realiseren, maar de resten konden in samenspraak met de bouwheer wel *in situ* bewaard blijven (zie 8.3). Artikels hierover verschenen op 18 april 2019 in de *Gazet van Antwerpen* en het *Nieuwsblad*²⁴.

Een sectie van het keldergewelf werd ingezameld en opgenomen in de permanente tentoonstelling van het museum Rupelklei (zie 8.2).

De interesse van de gemeente in haar kasteel blijft hoog. Ze plaatste een tijdelijk artikel op haar website, en organiseerde in 2020 verder archeologisch onderzoek in de vorm van landschappelijke boringen, kelderonderzoek en geofysisch onderzoek²⁵.

Fig. 40: Op 20 april 2019 konden ongeveer 140 mensen de site bezoeken (© gemeente Rumst).

---

²⁰ <https://www.hln.be/rumst/rumst-organiseert-rondleiding-op-site-archeologische-opgravingen~a8652baf/>

²¹ Wijckmans 2019a, 2019b.

²² Van Gils 2020.

²³ s.n. 2019.

²⁴ Wijckmans J. 2019c; AVH 2019.

²⁵ Sevenants & Saey 2020.

10 BIBLIOGRAFIE

AVH 2019: Blootgelegde middeleeuwse burcht dan toch niet bewaard, *Het Laatste Nieuws*, 18 april 2019, 13.

s.N. 2019: Het kasteel van Rumst, *Rupelklei Tijdingen* 3, 2-6.

SEVENANTS W. 1987: Nederzettingssporen uit de IJzertijd en de Romeinse periode te Rumst-Molenveld, *Maalinas Antiqua*, 17-19.

SEVENANTS W. 1988: Het oudheidkundig bodemonderzoek in het Mechelse I.2. Nederzettingssporen uit de IJzertijd en de Romeinse periode te Rumst-Molenveld, *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen* 91, 235-236.

SEVENANTS W. & SAEY T. 2020: *Archeologisch onderzoek naar het kasteel van Rumst (prov. Antwerpen). Resultaten van het bureauonderzoek, landschappelijk booronderzoek en geofysisch onderzoek, TRIHARCH onderzoek & advies bvba TR2020-012, Erps-Kwerps.*

VAN GILS M. 2020: Het verloren kasteel van Rumst, *Ex Situ* 28, 8–9.

WIJCKMANS J. 2019a: De site laten verdwijnen of omvormen tot trekpleister: we zijn er nog niet uit, *Gazet van Antwerpen*, 3 april 2019, 21.

WIJCKMANS J. 2019b: Erfgoed Vlaanderen legt bij graafwerken grondvesten van middeleeuwse burcht bloot, *Het Nieuwsblad*, 3 april 2019, 4.

WIJCKMANS J. 2019c: Gemeente koopt archeologische vondst in Kerkstraat dan toch niet: “Te duur”, *Gazet van Antwerpen*, 18 april 2019, 24.

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: *Rumst, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/themas/13698> (geraadpleegd op 17 mei 2019).

Rijksmuseum 2019: *Kasteel Rumpst, Franz Ertinger, 1697* [online], <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1905-5704> (geraadpleegd op 17 mei 2019).

11 BIJLAGEN

11.1 LIJST VAN SPOREN

Spoornr.	Spoor	Beschrijving	Afmetingen baksteen	Mortel	Opmerking
1	torenmuur	massief gemetst in rode baksteen; resten van keldergat met afboording in natuursteen	16,5 x 8 x 4,5cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	
2	weermuur	massief gemetst in rode baksteen; resten van put/schacht met boorden in natuursteen	17 x 7,5 x 4,5cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	
3	muur	rode baksteen, met natuurstenen parement aan westzijde	17 x 8 x 4,5cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	
4	muur	rode baksteen	24 x 11 x 5,5cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	
5	gewelf	tongewelf in rode baksteen, met centraal een rij leien	17 x 7,5 x 4cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	
6	muur	rode baksteen	24 x 11 x 5,5cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	tegen S4 gebouwd
7	vloer	rode baksteen	17 x 7,5 x 4cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	vult de hoek op tussen gewelf S5 en muur S3
8	vloer	rode baksteen	16,5 x 8 x 4cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	vult de hoek op tussen gewelf S5 en muur S4
9	waterput	circelvormig opgebouwd in rode baksteen	18 x 9 x 5cm	harde witte kalkmortel	doorsnijdt S5 en S6
10	muur	zuidelijke muur van subrecente kelder in rode baksteen; cementering tegen noordzijde	18 x 8,5 x 5cm	harde witte kalkmortel	doorsnijdt S3,4,5,7,8
11	muur	rode baksteen	22 x 10 x 5,5cm	grijze cement	op S1 gebouwd
12	muur	afsluiting van de keel van de toren, massief gemetst in rode baksteen	17 x 8 x 4,5cm	halfharde lichtgrijze kalkmortel	

11.2 LIJST VAN VONDSTEN EN MONSTERS

Inv. Nr.	Aard	WP	Spoor	Materiaal	Aantal	Opmerking
1	vondst	1	1	ceramiek	4	opgevoerde grond binnen S1
2	vondst	1	1	ceramiek; dierlijk bot	5 ; 1	opgevoerde grond op S1
3	vondst	1	2	dierlijk bot	7 (fragmenten van 1 bot)	in put/schacht
4	monster	1	1	baksteen	1	
5	monster	1	5	baksteen	1	
6	monster	1	1	natuursteen	1	hoeksteen keldergat